

Улууска — бу күннэргэ

ОБО КӨМҮСКЭЛИН КҮНЭ

Сивцев эбэрдаларин тиэртилэр, Чурапчы нэһилиэтин кризиснэй киинигэр, уһууааннарыгар сэртипикээттэри туттартаатылар.

Быйыл Чурапчы улуунугар «Стерх-Сахамедстрах» страховкалыыр хампаанньа төрдүс төгүлүн «Коробка храбрости» аһымал аахсыйаны ыйтта. Бу аахсыйага улуус тэрилтэлэрэ, урбаанньытара кытыннылар. Хомуллубут балэхтэри үөрүүлээх быһыыга-майгыга «Самоцветы» доросбуйаларынан хааччахтаах оҕолор ийэлэрин түмсүүтүгэр, Чурапчы нэһилиэтин кризиснэй уонна социальнай-реабилитациялыыр кииннэригэр, «Березка» уһууаанна, Мындабаайтаагы оҕону элтиир киингэ туттардылар. «Сахамедстрах» боломуочунай бэрэстэбиитэлэ С. С. Кривошапкина аахсыйага кыттыбыттарга, көмөлөспүт Д. П. Коркин аатынан Чурапчытаагы успуорт оскуолатыгар, ЧГФКСИ, үөрэх салалтатыгар, «Ситим», Детский Мир» маҕаһыыннарга, култуура салалтатыгар, «Почта России» Чурапчытаагы салаатыгар, пенсионнай пуондага, социальнай харалтага, Чурапчы нэһилиэтин дыһалтатыгар, колледжка, о. д. а. махталын биллэрэр.

Үөрүүлээх бырааһынныкка Чурапчы нэһилиэтин уһууааннарын бүтэрээнчиллэри оскуолаба атаарар долгутуулаах түгэнэ буолла. «Баар буоллун өрүү күммүт» оҕолор бырааһынныктаагы кэнсиэрдэрин уонна «Алиса в стране чудес» театризованнай

туруорууну мустубут дыон астына көрдө.

Бу күн оҕолорго анаммыт бырааһынныкка араас аттракционнар үлэлээтилэр, күрэхтэрийтэһиннэлэр, оҕолор үөрэ-көтө, дуоһууа ооньдоотулар.

Марфа ПЕТРОВА.

Өрөспүүбүлүкэ психологтара Чурапчыга сомоболоһоллор

тренини, аҕаларга аналлаах туспа психологическай дьаарыгы уонна салайар дуоһунастаах дьонно субэ-ама бизирэхтэрэ. Бу ыйтыллар тэрээһиннэр барыта Чурапчы нэһилиэтигэр Олонхо дьыэтигэр буолуохтара. Биһиги тэрилтэбит кылаабынай киинэ Дьокуускай куоракка тэриллэбитэ быйыл 19 сылын тусла, эһиэл 20 сыла буолар. Оттон биһиги бэйэбит филиалбыт тэриллэбитэ 15 сылбытын сэминээрбит бүтэһик күнүгэр - бэс ыйын 5 күнүгэр бэлэтиэхпит.

Психологтар истэринэн өрөспүүбүлүкэҕэ биһиги куонкурууска, биһиги улууспут Дьыэ кэргэн уонна ыччат бэлэтиикэтин өйүүр киинин салайааччыта Антонина Капрынова кыттан, «Бастын педагог-психолог» ааты ылан, Өлүөнэ өрүс остуолбаларыгар сыһыана барар путевканан наҕараадаппанна.

Тэрээһин үөрүүлээх чааһыгар СӨ

Дьыэ кэргэн уонна ыччат бэлэтиикэтин өйөбүлүн киинин дириэктэрэ Иван Колырин, улуус дьокуутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Чурапчы нэһилиэтин баһылыга Владимир Сивцев эбэрдэ тылы эгтилэр. Мантан салгыы бириддиһэн консультациялар, субэ-ама бизирэр маастар-кылаастар Олонхо, «Утум» дьыэлэринэн ыйтыллара былаанналар.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

Бам ыйын 31 күнүттэн бэс ыйын 5 күнүгэр диэри биһиги улууспутугар улахан өрөспүүбүлүкэҕэ «Дьыэ кэргэн уонна оҕо саас» декада ыйтылла турар. Манны 19 улуустан, ол иһигэр ыраах сытар Өлөөн, Абый, Алдан, Аллараа Халыма, Үөһээ Дьааны улуустарыттан 50-ча психолог уонна Дьокуускай куорат психологическай киинин салайааччылар, методистара кэллилэр.

Ол туһунан социальнай педагог Дария Рожина маннык кэпсир: «Бүгүн биһиэхэ 19 улуус психологтара түмүллэн кэллилэр. Манны киһилэр араас хабааннаах маастар-кылаастарга сылдыахтара, ону тэнэ бэйэлэрин үлэлэрин уопуттатан кэпсирэхтэрэ. Нэһилиэтиннэҕэ анаан 31-тэн 5-с чыыһылаҕа диэри бириддиһэн консультациялары, кэрэ анаардарга «нейро-йога» диэн анал

Сэргэх дьаһал

Оболору сырдыкка, кэрэбэ уһуйар киин ыһыаба

Ыам ыйын 31 күнүгэр Чурапчытаабы социальнай-реабилитациялыыр киин саастарын ситэ илик оболорго анаан, самаан сайын салаллан кэлбитин бэлиэтиир уонна Обо көмүскэлин күнүнэн ыһыабы тэрийдилэр. Бу күн былпыттаах, ардахтаах да буоллар, оболор үөрэ-көтө бырааһынныктаатылар.

Ыһыах аһыллыгыгар дириэктэр эбээһинэһин толороочу Лариса Егорова Боякинова, улуус дьокутааттарын Сэбизин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгын социальнай болпуростарга солбуйааччы Петр Гуляев, улуустаабы үөрэх салалтатыттан Лена Винокурова, Чурапчы нэһилиэгин кризиснай киинин дириэктэрэ Федора Седалищева оболору, реабилитациялыыр киин кэлэктиибин эбэрдаластылар. Быһааннаах сайын буоларыгар баҕардылар уонна тэрилтэ туохха наадыларын атылаһарыгар сэртификэттэри туттардылар.

Бу күн көрөөччүлэргэ Майя, Муся Платоновалар, Олеся Максимов, Чурапчытаабы колледж устудьуона Кеша Николаев ылбабай ырыаларын, иитээччилэр уонна үлэһиттэр сахалыы оһуор үнүкүлэрин бэлэхтэстилэр. Фокусник Дима Барашков аптаах нүөмэрин оболор олус сэргээн көрдүлэр, сөхтүлэр. Сылын аайы Ульяна Заровняева оболору миннигэс туордунан күндүлүүр. Эбизт кэнниттэн социальнай-реабилитациялыыр киин оболоро бэйэлэре кэнсиэрдээн, талааннарын арыдылар.

Сокуоннай саастарын ситэ илик оболорго аналлаах социальнай-реабилитациялыыр киин үлэһиттэрэ иитилээччилэригэр болбомтолоохтук сыһыаннаһаллара махталлаах. Онон үлэһиттэргэ уонна оболорго кытаанах доруобуйаны, дьолу-соргуну баҕарабын.

Марфа ПЕТРОВА.

Бастын эдэр дьиз кэргэн -- 2019

Ыам ыйын 29 күнүгэр И.П. Теплоухов-Тимофеев аатынан Олонхо дьизигэр улуустаабы «Эдэр дьиз кэргэн-2019» сүүмэрдир куонкуруна үрдүк таһымнаахтык буолан ааста. Барыта 5 эдэр ыал кыттыыны ылла.

Күрэх бэйэни билиһиннэрииттэн саҕаланна. Дьиз кэргэннэр сыанаба биирдиилээн сахалыы танаастаах киирбиттэрэ көрөгө олус кэрэ. Иккис түһүмэххэ дьизлэригэр онорбут дьиз кэргэн гизрбэттин аҕалан, дьүүлүүр субэ иннигэр көмүскэстилэр. Үһүс түһүмэххэ күннээби олоххо-дьаһахха сыһыаннаах ыйытыларга сииһилии эппиэттэстилэр. Төрдүс түһүмэххэ талба талааннарын үнүкүлээн, ыллаан-туойан, дыкты дьарыктарын көрдөрдүлэр. Маны таһынан фойега дьиз кэргэни сырдатар истиэнэлэр дьон көрүүтүгэр ыйаммыттар.

Куонкурус түмүгүнэн кыайылыахтарынан «Бастын эдэр ыал-2019» аат хаһаайынынан Чурапчы нэһилиэгиттэн бизс оболорго Елена, Герман Ивановичтар буоллулар.

Оттон «Саамай айымнылаах дьиз кэргэн» - Чакыртан Виктория, Дмитрий Саввиновтар, «Дьиз кэргэн үгэһин илдьэ сылдьааччы» - Болугуртан Алена, Анатолий Поповтар, «Саамай интеллектуальной дьиз кэргэн» - Соловьевтан Роза, Тимофей Тимофеевтар, «Көрөөччүлэр биһирэбиллэр» - Холбооттон Ольга, Петр Алексеевтар буоллулар.

Кыттыбыт дьиз кэргэннэргэ өссө да инникитин ситиһиһилэри, доруобуйаны, оттон кыайылыахтарга от ыйыгар ыһтыллар өрөспүүбүлүкэтээби күрэххэ үрдүк таһымнаахтык кытталларыгар баҕарабын.

Марфа ПЕТРОВА.

Айылба харыстабыла

ЫРААС, ЧЭБДИК БУОЛАР ТУҢУГАР

Иккис кылаас үлэтин кылаас салайааччылар Алена Моисеева уонна Дарина Поисеева хонтуруоллаатылар. Оболор айылбаа тахсан, аһардас үлэнэн эрэ мунурдаммакка, ыспартыбынай оонньууларга күрэхтэһэллэрин физкултура учуутала Антон Сергеев тэрийдэ. Уопсай үлэнэн хомуллубут кураанах бөҕү-сабы төрөппүт-учуутал Прокопий Захаров «УАЗ»-бортобуй массыынаба тиздэ.

«Биһиги саҕалаабыт дьыалабытын салбаан, атыттар эмиэ тахсан тыабытын киртэн-хаһтан, бөхтөн-сахтан ыраастыыллара буоллар. Ону аһан мун саатар бэйэлэрин кэнниттэн тугу даҕаны хаалларбаха дьаһаналлара буоллар», - дьиз үөрэнээччилэр олохтоохторго баҕа санааларын тиздэллэр.

Бу күннэргэ улуустат киинигэр, нэһилиэктэригэр бөһүөлэктэригэр сайынны көрсө, ыһыахтарга бэлэмнээн дьизни-уоту, тэлгэһини, уулуссаны ырааһырдылар, хомуйуулар бардылар. Кэнники сылларга дьоммут-сэргэбит бу дьыалаба актыыбынайдык кыттар буолан, ырааһырды, чэбдигирдии барара хараха быраһыллар буолла.

Ол эрэри, билигин даҕаны сорох тэрилтэлэр, биирдиилээн ыаллар болбонтону ситэри уурбаттара кестер Кураан дьыл буолан тэрилтэлэр, дьизлэр иннилэригэр-кэннилэригэр олохсуйбут уулар уолан эрэллэр. Ону кытары тэннэ онно сыппыт бөх-сах тахсан кэллэ. Холубур, улуус киинигэр сорох тэрилтэлэр, дьон олорор уопсайдарын кэннинээби уулар уолан, бөхтөрө кесте сыталлар. Итинник балаһанна кытаанах бөҕү мунньар тимир

дьаһахтары бириэмэтигэр ыраастаан, көрөн-хараһан испэтэххэ эмиэ тахсыталыыр. Тустаахтар итини ыраастаһынна, хомуйууга болбонтону ууруохтарын наада.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Хаартыскаларга: «Утум» дьизтин таһым ыраастаһынна суботунньук, «Саҥа олох» РИХ АУ кэлэктиибэ ыраастаһынна, кыһынгы оттунар чоһун курулапта.

Степан Кузьмич Макаров аатынан Чурапчытаабы гимназия 6-с «а», «б» кылааһын үөрэнээччилэрэ, кылаас салайааччыларын уонна төрөппүттэрин кытары Чурапчы нэһилиэгин арбаа быһыгар, биер саамай кэрэ кестүүлээх Кытайбан алаһыгар экологическай десанынан тахсан, бөҕүн-сабын ыраастаатылар.

Төрөөбүт соругум

Билии төрдүн барытын бизрбит сирим баар -- Чурапчы

Чурапчы улуунун үөрэбин салалтатын «Сага олох» хаһыакка анал сыһыарыыта

Начаалынньык колонката

Калинин кэмнэ үөрэх эйгэтигэр кэскил уларыттылар кирипэр. "О" стандарттар структураты и параметрлар минимальной сэтти объектор социальнай инфраструктураты РС (Я) дьээн 2018с. бэс ыйын 25 күнүнээри 202 №-дээх СӨ Бырабыыталыстыбатын уураабын тула улуус дьаһалтата, үөрэх салалтата, оскуола уонна уһуйаан салайааччылар, дыкутааттар уонна уопсастыбаннас кыттыылаах тагурук остуол ыһытыллына. Бу уураабы Өрөспүүбүлүкэбит Ил Дархана Айсен Николаев дьон-сэргэ ылымматтар опобуран тохторорго эттэ. Нэһиликтэргэ оҕо ахсаана арымак буоллабына, оскуолалары саппаакка эрэ, 11 кылаастаах оскуоланы 9 кылаастаах оскуола статуһугар түһэриигэ улууспутугар 4 оскуола былааннаммата.

Үөрэх тэрилтэлэрин штатнай расписаниеларын моделын тула угус ырытыһы улууспутугар да, өрөспүүбүлүкэбэ да бара турар. Оскуолабы оҕо уонна уһуйаанга бөлөх ахсааныттан каран, үлэһиттэр штатнай расписаниелара нормативынан оҕоһуллубута судаарыстыбаннай буддьүөт ороскуотун сааһылырга, кедьүүстээх онорорго туһуланар. Сага балаһыанньа тахсан, күһүннээһинэ дьэри оннун булан, хас биридди улууска анал быһаарыы тахсабыа. Маны тэнэ, хамнас дабыллыһытын сага балаһыанньатынан эдэр педагогтарга болҕомто ууруллуба.

Сайынны бэһис чыппыргэ инники сорукарынан оҕо сайынны сынньаланын тэрийэн, араас бырагыраамалаах 19 лаабыр үлэтин сүрүннөөхтүт, тыа хаһаайыстыбатын академиятын базатыгар үөрэххэ кириэччилэргэ «Абитуриент» штаба үлэлиэбэ. Таатта улууспутугар бэс ыйын 30 уонна от ыйын 1 күннэригэр ыһыттылар 17-с Тыа сирин педагогическай дьаарбэнкатыгар кыттааххааһыт, Биһиги педагогтарбыт үөрэхтээһин бырайыактарын көмүскээн, араас куонкуустарга кыттан, бэйэлэрин үлэлэрин көрдөрүөхтэрэ, ситиһилиннэхтэрэ дьээн эрэнэбит.

Барыгытыгар сайынны кэми туһалаахтык агаараргытыгар баҕарабын.

Тамара ПАВЛОВА,

үөрэх салалтатын начаалынньыга.

643 ыспарсымыаны тобус успуорт көрүнэр дьарыктаатылар

2018-2019 үөрэх дьылыгар Чурапчытаабы Оҕо успуорт оскуолатыгар (дириктэр Яков Павлович Оконешиников) 643 эдэр ыспарсымыаны 20 тириэньэр 9 успуорт көрүнэр дьарыктаатылар. Үлэ-хамнас А.И. Федотов аатынан успуорт түһүлгэтигэр кииннээн ыһытыллына.

Көрүннэринэн тириэньэрдэри билиһиннэрэр буоллахха:

Боксаба (42 ыспарсымыан) – Николай Сивцев, Е.Е. Андреев (С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты); **Көнүл тустууга** (87) – Иннокентий Петров, Валерий Скрыбин; **Волейболга** (47) – А.М. Гаврильев (С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты); **Остуол тизинигэр** (122) – Г.И. Кривошапкин (Хатылы оскуолаты), Ньургун Сабарайкин (И.М. Павлов аатынан Чурапчы оскуолаты), А.А. Жегусова (Хадаар оскуолаты), Нь. Е. Консонова (С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты); **Гиирэ успуордугар** (72) – С.К. Попов (Хатылы оскуолаты), Е.Л. Юркин (Одьулууннаабы агротехникум уонна оскуола); **Ытыга** (36) – Н.Н. Жергина, солбуйааччы В.В. Сивцева (Мугудай оскуолаты), Н.Ф. Смирников (Кытаанах оскуолаты); **Мас тардыһытыгар** (121) – Е.С. Капитонов (Одьулуун оскуолаты), Г.Ф. Пугачев (Дирин оскуолаты), Нь.И. Седалищев (С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты); **Хотугу многоборьега** (32) – А.Ф. Иванов (И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолаты); **Фитнес-аэробикаба** (29) – Д.В. Фомина (С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты); **Сахалыы ыстана көрүннэригэр** (55) – П.Д. Собакин (С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты), Д.Н. Макаров (Кытаанах оскуолаты).

Үөрэх дьылын устата боксаба СӨ бастагы дипломнаах тириэньэр В.Д. Захаров кэриэһигэр, көнүл тустууга Чурапчытаабы успуорт оскуола уонна Чурапчы

улууспуттан ССРС чөмпүйүөннэрин бириһигэр өрөспүүбүлүкэ турнирдара ыһытыллылар. Улууска хапсабай, мас тардыһытын уонна илин эңсэргэ остуол тизинин күрэхтэрэ буоллулар.

Анаардас тохсунньу ыйтан 9 улуустаабы, 50 өрөспүүбүлүкэтигэр турнирдара, 21 СӨ, 3 Уһук Илиннэ, 6 РФ бастыыр иһин, 6 Арасыйыа, турнирдара кыттыыны ыһытыт. СӨ бастыыр иһин күрэхтэргэ – 21 чөмпүйүөн, 14 призер, Уһук Илиннэ – 79 чөмпүйүөн, 4 призер буоллулар. Өрөспүүбүлүкэ турнирдара 7 чөмпүйүөн, 121 призер, Арасыйыа турнирдара 1 чөмпүйүөн, 7 призер кыайыы өрөгөйүн биллилэр.

Бастын көрдөрүүлэри ситиспит эдэр ыспарсымыаннар:

• Бокс – С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыттан Ксения Чепалова, Алина Михайлова, Витя Яковлев (8-с кыл.), Валентин Иванов, Афанасий Игнатьев (9-с кыл.);

• Көнүл тустуу – С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыттан Никита Эпассов (4-с кыл.), Арылхан Егоров (5-с кыл.), Айтал Баишев (6-с кыл.);

• Хотугу многоборье – И.М. Павлов аатынан Чурапчы оскуолатыттан Майя Фомина (8-с кыл.);

• Ытыы – Кытаанах оскуолатыттан Уйусхан Захаров (10-с кыл.), Миша Аржаков (8-с кыл.);

• Остуол тизинэ – Хатылы оскуолатыттан Вова Кривошапкин (8-с кыл.), Изот Кривошапкин (3-с кыл.);

Бу курдук Чурапчытаабы Оҕо успуорт оскуолаты аны күһүн тэриллэбитэ 20 сылын бэлэтиэбэ. Сүүрбэ сыл тухары 6 РФ успуорт маастарын, 6 маастарга хандьыдааты, 10 Саха өрөспүүбүлүкэтин успуордун маастарын иитэн таһаарда.

Семен МАКАРОВ

Чурапчытаабы Оҕо успуорт оскуолатын дириктэри үөрэх чааһыгар солбуйааччы.

«Абитуриент – 2019»

Үгэскэ кубулуйбут «Абитуриент» улуустаабы штаба быйыл Дьокуускайдаабы тыа хаһаайыстыбатын академиятын үөрэнэр куортуһугар от ыйын 1 күнүттэн үлэтин саҕалыабыа. Манна кэлэн, үөрэххэ туттарсар оболор мунаахсыһыт ыйытыларыгар хоруйдары, субэни-аманы ыһахтарын сөп.

Кэнники 5 сылга улууспут оскуолаларын бүтэрбит оболортон 93 %-на үөрэххэ кириэри ситиспиттэрэ. Мантан 35 %-на үрдүк үөрэх кыһаларыгар кирибиттэрэ.

Оскуоланы мэтээлинэн бүтэрбиттэр, Бүтүн Арасыйыатаабы үөрэнээччилэр олимпиадаларын өрөспүүбүлүкэтигэр түһүмэбин кыайылаахтара, ПТО-ну туйгунук туттарбыттар, нуучча тылыгар өйтөн суруйууга туйгун сыананы ылбыттар биир кэлим экссэмэннэригэр эбии баалы сурунуохтара.

Саха сирин үөрэбин кыһалара ханнык идэбэ бэлэмнииллэрин ситилии бу сигэбэ кириэн билсизэххитин сөп: www.minobrnauki.sakha.gov.ru/abiturientu1

Алексей ФИЛИПОВ,

үөрэтэр-тэрийэр салаа исписэлиһэ.

Сайынны оҕо сынньаланын лаабырдара

«Чурапчы улууһа» Муниципальной тэриллии муус устар 4 күнүнээри 133 №-дээх уураабыр опобуран, улууспутугар сайынны кэмнэ 19 лаабыр аһыллара былаанналар.

Ол курдук: 1. 4 олохтоох (стационарнай) лаабыр:

1. «Кустуу» (туһунан юридическай сирэй) 4 симиэнэлээх.

1-кы симиэнэ (бэс ыйын 17-30 күннэрэ): Чурапчытаабы Оҕо успуорт оскуолатын үлэһиттэрэ оболору эт-хаан өттүнэн эрчийиэхтэрэ, ураты успуорт бырагырааматынан дьарыктаахтара.

2-с симиэнэ (от ыйын 3-17 күннэрэ): «Үөрүү» Оҕо дьобурун сайыннара киин педагогтара тэттик киинэлэри (короткометражные фильмы) устухтара, биллиилээх артыыстары кытта көрсүһүннэриэхтэрэ.

3-с симиэнэ (от ыйын 21 - атырдьах ыйын 4 күннэрэ): Эколого-биологическай хайыскалаах буолуоҕа. Үрдүк үөрэх тэрилтэлэригэр уонна Ачыгыт наука академиятыттан кэлэн, оскуола оболорун наука эйгэтигэр уһуйуохтара, экспедициялары тэрийиэхтэрэ.

4-с симиэнэ (атырдьах ыйын 7-20 күннэрэ): «Ворлдскиллс» хайыскалаах. Чурапчытаабы колледж үлэһиттэрэ «Спасательные работы», «Электромонтаж» курдук наадалаах идэлэргэ бастагы биллилэри биэриэхтэрэ.

2 «Дабаан» Чурапчытаабы успуорт интэринээт-оскуолатын лаабыра.

3 Быйыл «Гиппократ» Сылан орто оскуолатын баазатыгар медико-биологическай хайыскалаах лаабыр үлэтин саҕалыа. Медик буолуон баҕалаах оболору түмэн, анал бырагырааманан, бастагы көмөнү оноруу сатабылларыгар үөрэтэ.

4 Мындаааыга «Ласточка», «Ымыы» уһуйаанга доруобуйаларынан хаачахтаах оболорго аналлаах кылгас кэмнээх лаабыр аһыллыабыа.

Икки кэнники лаабырдар быйыл сага тэриллэллэр.

II. 7 күнүнэн сылдыар лаабырдар: Бахсы, Хадаар, Одьулуун, Хатылы, Төлей уонна икки Чурапчы оскуолалара. Күнүнэн сылдыар лаабырдар бары оскуолаба бэйэтигэр үлэлиэхтэрэ, туһунан үөрэтэр бырагыраамалаахтар, Холобур, Бахсы оскуолаты омук тылыгар үөрэтэ.

III. 8 палаточнай лаабырдар: Чакыр, Дирин, Мугудай, Амма, Мырыла, И.М. Павлов аатынан Чурапчы оскуолаты, гимназия, Чурапчытаабы үөрэтэр-производственной комбинат. Бу сылын ахсын аһыллар лаабырдар, эмиз ураты суоплаахтар-истээхтэр. Мугудай «Маралаайы» лаабыра хаһыс да сылын футболга, Амма «Араскы» лаабыра обуруот аһын үүннэригэр дьарыктаахтара. «Эрчим» лаабыр (И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолаты) Мындааайы нэһилигэр байыаннай-патриотическай лаабыры аһыа, «Уус Кыһата» лаабырыгар (ЧҮӨПК) норуот маастардара тимири уһаарарга уонна маһынан уһаарарга үөрэтэчтэрэ.

СӨ Үөрэбин уонна наукатын министриэстибэтин иһинэн үлэлиир «Сосновый Бор», «Кэскил» Оҕо сынньалан лаабырдарыгар улууска бэриллэбит квотанан оболор сынньана барыахтарын сөп.

Дмитрий ИЛЛАРИОНОВ, обону иити уонна сайыннары салаатын исписэлиһэ.

СЭДЭХ КӨСТҮҮНҮ ОЛОХХО КИЛЛЭРЭР САЛАЙААЧЧЫ

Туох барыта кыраттан сагаланаар. Ого кыра эрдэбүттэн ийэттэн аҕаттан элбэҥи билэн-көрөн, киһи сатыырын сатыырга, үлэни кыайа тутарга үөрэнэр. Үлэ — киһи сизэриктэ, үлэни үөрэммит киһи олоҕор элбэҥи ситиһэр.

Чурапчытаагы «Кэскил» уһууаан салайааччыта Анастасия Афанасьевна Григорьева учуутал, салайааччы, буйун Афанасий Михайлович уонна Акулина Петровна Фоминнар улахан дьиз кэргэнигэр төрөөн, иитиллэн, үөрэҥи, үлэни өрө тутан үлэлээн кэллэ. Анал үөрэхтээх эдэр исписэлиис Анастасия Афанасьевна 1975 с. педагогическай үлэтин сагаланаар. Эдэр кэскиллээх, элбэҥи эрэннэрэр үлэһити 1981 с. Чурапчытаагы «Мичил» уһууаан сэдэйдиссэинэн аныыллар. 1986 сылга диэри Чурапчы сэлээннэтин уһууааннарыгар комсомол тэрилтэтин сэкирэтээринэн талыллан үлэлээбитэ.

Анастасия Афанасьевна үлэлирин тухары дыкутаат, Чурапчытаагы селсэбизт үс ыһырылаах испоскомун чилиэнэ. 1996 сыллаахха диэри быыбардыыр учаастак бэрэссэдээтэлинэн таһаарылаахтык үлэлээбитэ.

Күн бүгүн Анастасия Афанасьевна Чурапчы улууһун биир бөдөн «Кэскил» уһууаанын сэдэйдиссэинэн үлэли-хамсыы, олох үөһүгэр сылдьар. Ураты суоллаах-иистээх салайааччы таһаарылаах үлэтинэн «Кэскилин» аатын улууска, өрөспүүбүлүккэ, араас регионнарга, Арасыйыага тийэ ааттапта. Бу барыта салайааччы былааннаах, ситимнээх үлэтин үтүө түмүгэ. Ол курдук, уһууаан сүүрбэччэ сыл устата айымньылаах инновационнай үлэтинэн 2008, 2014 сс. СӨ Бэрэсидьиэнин гранынан наҕараадалааһыта, Бүтүн Арасыйытаагы «Сыл бастын уһууаана» (2005 с.), «Бастын оскуола иннинээҥи үөрэх тэрилтэтэ» (2016 с.) күрэхтэргэ кыайылаах үрдүк аатын ылбыта, хас да төгүл Арасыйытаагы, өрөспүүбүлүккэтигэр пилотнай бырайыактар былааннаахтарынан талыллыбыта.

Айымньылаах салайааччы үтүө холобурун уһууаан педагогтара утумнуулар. Ол курдук 2012 с. иитээччи Т.Г. Константинова өрөспүүбүлүккэтигэр

бастын идэлээх педагогтар күрэхтэригэр кыайан, СӨ Бэрэсидьиэнин гранынан наҕараадалааһыта. 2012 с. «Кэскил» уһууаан С.Н. Донской-И аатынан УеСуюууу стажировочнай былааннаахтарынан буолбута. Ыстаарсай иитээччи А.А. Шарина Үөрэҥи сайыннарар үнүстүүт үлэлиир бөлөҕүр кирисэн, Хакасия, Тыва, Алтай өрөспүүбүлүкэлэринэн үлэ уопутун тарҕатар командировкага сылдьыспыта. Эбии үөрэхтээһин педагога Н.С. Дьяковскай Саха сиригэр педагог эр дьонун форумугар кыайан, өрөспүүбүлүккэтигэр «Сыл бастын иитээччигэ — 2013» күрэхтин финалиһа буолбута. 2017 с. эдэр иитээччи Н.К. Нектегаева өрөспүүбүлүккэтигэр «Сыл бастын иитээччигэ» күрэххэ Чурапчы улууһун чизин көмүскээн, лауреат үрдүк аатын ылбыта, Ыстаарсай иитээччи А.А. Шарина өрөспүүбүлүккэтигэр бастын идэлээх педагогтар күрэхтэригэр кыайан, СӨ Ил Дарханын гранынан наҕараадалааһыта.

Быйылгы үөрэх дьылыгар «Кэскил» уһууаан эдэр иитээччигэ Юрийна Игоревна Слепцова улуустаагы «Сыл бастын иитээччигэ-2019» күрэххэ кыайан, өрөспүүбүлүккэ Чурапчы улууһун аатыттан кытта бараары бэлэмнэнэ сылдьар.

Анастасия Афанасьевна салайар үлэтин биир уратытынан улууска да, өрөспүүбүлүккэ да сэдэх көстүүнү олоҕо киллэрэ сылдьар. Ол курдук Чурапчытаагы «Кэскил» уһууаанна барыта 46 үлэһит баарыттан 10 эр киһи, ол иһиттэн 4 педагог эр дьон ситиһиилээхтик үлэли. аһа-тута сылдьаллар. Сыл-пата ыһыллар өрөспүүбүлүккэтигэр форумна педагог эр дьоммут «Мин — педагогтун» күрэххэ ситиһиилээхтик кытталлар, анал аатынан бэлэстэнэллэр. Уһууаан муусукаалынай салайааччыта А.П. Сыромятников — «За творческий подход» (2017 с.), физкультура инструктора М.С. Копылов — «Новизна методических идей» (2019 с.) анал аат хаһаайыннара «Тыа сиригэр оскуолата — 2018» педагогическай дьаарбанкага педагог эр дьон «Эр Холуун биһигэ» бырайыагынан кыттан, «Детский сад — дом радости» анал аат 2-с иистэһиннээх лауреатын үрдүк аатын ылбытара.

Ого ситиһиитэ — төрөппүт дьоло, «Кэскил» уһууаан

педагогтара сыллата иитиллээччилэрин араас таһымнаах күрэхтэргэ: ырыаҥа, үнүкүгэ, хоһоон аабылыгар, уруһуйга, илиинэн оноһуктарга ситиһиилээхтик кытыннараллар, төрөппүт махталын үгүстүк ыппаллар. Ол курдук бэлэстээн эттэххэ, «Үрүмэччи» үнүкү бөлөҕүн кырачаан үнүкүүһүтэрэ (салайааччы И.А. Адамова) хас да төгүллээн Москва, Санкт-Петербург, Сочи, Анапа куораттарынан норуоттар икки ардыларынааҕы араас күрэхтэргэ, бэстибээллэргэ кыттан, лауреат үрдүк аатын ылбытара. Бу күннэргэ Сочи куоракка үнүкүүү бараары үөрэ-көтө сылдьаллар.

Олоҕо актыыбынай позициялаах салайааччы нэһилиэк, улуус бары ыһагар дьаһалларыгар көхтөөхтүк кыттар. Үөрэҥири үлэһиттэрин бөлөҕүр кирисэн, Европа бастын куораттарынан турга (2015), Татарстанна үлэ уопутун атастаһа (2016), Санкт-Петербург куоракка Чурапчы улууһун күннэрин ыһыта (2017) сылдьыспыта.

Анастасия Афанасьевна илээх дьиз кэргэн далбар хотуна, тапталлаах кэргэн, эйбэс ийэ, кэргэнэ Николай Ивановичтыын икки кыргыттарын үрдүк үөрэхтээн, үлэһит дьон онордулар.

Үлэһит үтүөтэ, сатабыллаах салайааччы СӨ үөрэҥири туйгуна, РФ уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ Анастасия Афанасьевна Григорьева салайар улахан кэлэктиибэ «Кэскил» уһууаан 50 сыллаах үбүлүөйүн көрсөөрү аһа-тута, үлэли-хамсыы сылдьар. Салайааччы иннигэр сана саҕахтар арыллар, сана үйэ сана киһитин иити сана сорукара тураллар.

Маргарита ОКОНЕШНИКОВА,
үөрэх салаататын оҕону иитиһигэ уонна сайыннарыыга салаатын начаалынньыга.

КИЭН СИТИИИЛЭР КЭЛЭЛЛЭРИГЭР УЛАХАН ӨНӨЛӨӨХ

Чурапчыбыт улууһа успуорка ситиһииллэригэр, аар-саарга аатырарыгар Д.П. Коржин аатынан олимпийскай эрэллэри бэлэмниир өрөспүүбүлүккэтигэр ыспартыбынай интэрнээт-оскуола сүткэн суолтаны ыллар. Бу кыһа дириэктэринэн 2005

сыллаахтан СӨ физическай культуура уонна успуордун үтүөлээх үлэһитэ, Арасыйыа уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ, физическай культуура уонна успуорт туйгуна Николай Николаевич Гуляев үлэлиир.

Оскуолаҕа өрөспүүбүлүккэ 28 улууһуттан уонна куораттыттан, Иркутскай уобаластан, Бурятияттан аҕыс омук бэрэстэбиитэллэрэ — 435 оҕо үөрэнэр. Олортон 230 иитиллээччи икки куортуһунан олорор.

Оскуола аналын быһыытынан, Арасыйыа уонна Саха сиригэр сүүмэрдэммит хамаандаларыгар чинник кириэр, чабылхай көрдөрүүлээх ыспартыбыаннары иити, маассабай успуордунан дьарыктанар оҕо ахсаанын элбэтии сүрүн соруугунан буолар. Ол эрэри, бу оскуола статуһа Арасыйыа киэн эйгэтигэр да суох тусла диэтэхпитинэ, сыыспаллыт буолуо. Ол курдук, успуорт оскуолалара оҕону чолпу успуорка эрэ уһуйар буоллахтарына, бу оскуола үөрэх, оҕо личность быһыытынан сайдыытын эмиэ көрөр, онон дириэктэр иннигэр киэн сорукара тураллар, улахан эппиэтинэс сүктэриллэр.

Успуорка ситиһиилэр сылын айыы успуорт араас көрүннэригэр тупсарыллан иһэллэр. Быйылгы үөрэх дьылыгар эдэр ыспартыбыаннар бэйэлэрин маастарыстыбаларын үрдэтигэр боччумнаах кылааттарын киллэрдилэр. Архан Титов дуобакка Арасыйыа успуордун маастара буолла, Эдик Догойдонов, Сергей Собакин, Люба Кривошапкина, Ньургуйаана Смирникова атах оонньууларыгар, Миша Соловьев хотуу многоборьега СӨ маастара буолары ситистилэр. Архан Титов дуобакка Арасыйыа уонна аан дойду кубогун боруонса призера, Сайаана Ефимова буулдьанан ытыыга Арасыйыа чөмпүйүөнкэтэ, Олег Фомин кенүү тустууга боруонса призера буоллулар. Миша Соловьев хотуу многоборьега Арасыйыа үрүн көмүс мэтээлин түйүгүр кэттэ.

Үөрэх өтгүнэн оскуола олимпиадаларга, араас интеллектуальнай куонкурустарга мэлдьи инники көхтөө сылдьар. Бу үлэни үгүс сылларга дириэктэри үөрэх чааһыгар солбуйааччы, Арасыйыа уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ Надежда Константиновна Давыдова салайар. Выпускниктар сылын айыы оскуоланы туйгунуу үөрэнэн бүтэрэн, мэтээлинэн наҕараадаланаллар, оскуолаларын аатын дорҕоонноохтук ааттаталлар. Быйылгы сылга түөрт үөрэнээччи кыһыт көмүс мэтээл иһин үлэлиир.

7-с кылаас үөрэнээччигэ Гюнай Петрова «физическай культуура» предметке Арасыйыа үөрэнээччилэрин олимпиадаларын финалыгар Ульяновскай куоракка тийэн, кыттыыны ылла.

Оскуола научнай чинчийи өттүгэр эмиэ утумнаах үлэни ыһтар. 2016 сыллаахтан Арасыйыа успуордун министриистибэтин иһинэн «Олимпийскай эрэллэри бэлэмнээһингэ ситимнээх үөрэх модела» диэн федеральнай таһымнаах эксперимент ыһыллар. Дириэктэр бу бырайыак сүрүн тосхоллорун научнай үлэҕэ собуулааччыты, СӨ үтүөлээх учуутала, педагогическай наука кандидата Анна Николаевна Гуляевалыын Ульяновскай куоракка «Россия — спортивная держава» форумна көмүскээн, киэн биһирэбили ылбытара. «Чемпион своей судьбы», «В здоровом теле — здоровый дух», «Олимпиец» бырайыактар өрөспүүбүлүккэ киэнник биллэллэр. Онтон ССРС, РСФСР, Саха АССР үтүөлээх тириэньэрэ Д.П. Коржин олоҕун, сырдык аатын үйэтитэр «Куоркун ыллыгынан бырайыак» кини олорон ааспыт, төрөөбүт, үөрэммит сирдэринэн десант айаннырын, кини олоҕун туһунан интэрнээтинэй чакчылары, докумуннары, ахтылары буларга туһуланар. Бу бырайыак олоҕо киэрэригэр дириэктэри иитэр үлэҕэ солбуйааччы, СӨ үөрэҥири туйгуна Татьяна Николаевна Решетникова үгүс үлэни ыһтар. «Эдэр коркинец» оҕо тэрилтэтэ улууска биир бастын үлэлээх, «Саха СПАРТ» оскуола иһинэн күрэхтэһии кылаастарга рейтингин таһаарар, бу үлэ уопута өрөспүүбүлүккэ киэнник тарданна.

Биһиги санаабытыгар, бу манньк киэн ситиһиилэр кэлэллэригэр салайааччы оруола улаханы быһаарар. Ол курдук, үлэһиттэр үлэлиир, олорор, оҕолор үөрэнэр, дьарыктанар усулбууларынан тэрийи, инновационнай аныгы хайысхалары тутуһу, үлэһиттэр үлэлэрин сыаналааһын, айар үлэҕэ көбүлээһин сүрүн оруолу ыппаллар. Манна кэлэктииб, каадыры түмүү, аттаран туруоруу эмиэ тусла талааны, дьобуру эрийэр. Николай Николаевич үлэлиир, салайар сылларыгар үгүс үтүөлээх үлэһиттэр, физическай культуура уонна успуорт, үөрэҥири, доробуйа харыстабылын туйгуннара баар буоллулар. Оскуолаҕа Арасыйыа үтүөлээх учуутала Гавриил Михайлович Яковлев, Арасыйыа үтүөлээх тириэньэрэ Николай Николаевич Кычкин, 4 СӨ үтүөлээх учууталара, 4 СӨ үтүөлээх тириэньэрэ, 3 СӨ физическай культуура уонна успуорка үтүөлээх үлэһитэ, 5 Арасыйыа уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ, 6 «Үөрэҥири» национальнай бырайыак чэрчитинэн ыһыллар «Арасыйыа чулуу учуутала» күрэх кыайылаахтара, 4 Арасыйыа норуотун үөрэҥири туйгуна, 29 СӨ үөрэҥири туйгуна, 13 СӨ физическай культуура уонна успуорка туйгуна баар буоллулар.

Оскуола ыһыллар дьаһаллара барыта үрдүк тэрээһиннээхтик бараллар, онно барытыгар салайааччы саамай көхтөөх кыттыыны ыһара туту, харахха бырабыллар. Николай Николаевич улууска ыһыллар бары

дьаһалларга куруук эппиэтинэстээхтик эрэ буолбакка, бэйэтин өттүттэн айымньылаахтык, ирдэбиллээхтик сыһааннаһара барыбытын үөрдэр. Кини улуус, өрөспүүбүлүкэ оскуолаларын дириэктэрдэригэр куруук баай уопутун үлэстэр, сэмнээрдэри ыһтар.

Сотурутаагыта ыһыллыбыт оскуола ыһаҕар сыл түмүктэрэ табыстылар. «Сыл бастын үөрэнээччигэ» ааты Айсен Гуляев (1-4 кылаастарга), Карина Кривошапкина (5-7 кылаастарга), Айтал Пестерев (8-11 кылаастарга), «Сыл бастын уопастыбанньыга» ааты Саша Рожина (1-4 кылаастарга), Алгыстаана Колесова (5-7 кылаастарга), Ваня Федотов (8-11 кылаастарга) ыллылар. Аан дойдутаагы грассмейстер, оскуола тириэньэрэ Матрена Степановна Ноговицына анал стипендиятын 6-с кылаас туйгун үөрэнээччигэ Марианна Федорова ылла. Кэлэктиип үлэһиттарин ортолоругар «Сыл бастын учууталынан» — английскай тыл учуутала Татьяна Николаевна Дьяковская, «Сыл бастын тириэньэринэн» — дуобат тириэньэрэ Николай Николаевич Кычкин, «Сыл бастын иитээччитинэн» — 11-с «а» кылаас иитээччигэ Айталына Николаевна Сакимова, «Сыл бастын техническай үлэһитинэн» — Афанасий Дмитриевич Юценко, «Сыл бастын методическай холбоһугунан» — математика учууталларын түмсүүтэ (салайааччы Н.М. Новгородова) буоллулар.

Николай Николаевич салайар оскуоланын ситиһиилэрэ — улуус киэн туттуута: 2016 сылга «100 бастын тэрилтэ» Бүтүн Арасыйытаагы куонкурус лауреата, «Арасыйыа бастын успуорт оскуолата», 2017 сылга «Арасыйыа олимпиадтарын пуондатын» лауреата буолан, 500 тыһыынча солкуобай гранынан наҕараадалааһыта. «Үөрэҥири систимэтин бастын оскуолалара» Бүтүн Арасыйытаагы форум кыайылааҕа, Арасыйыа байыаннай-ыспартыбынай хайысхалаах оскуолаларын лауреата, 2018 сылга «Үөрэҥири лидердэрэ» Бүтүн Арасыйытаагы быыстапка лауреата, «Арасыйыа бастын успуорт оскуолалара» күрэх лауреата.

Онтон дириэктэр тус ситиһиилэрэ: 2016 сыллаахха Арасыйыага «Бастын салайааччы» күрэх кыайылааҕа, Саха сиригэр «Ого успуорт оскуолаларын бастын салайааччыта», 2017 сыллаахха «Чурапчы улууһун тэрилтэлэрин бастын салайааччыта», успуорт федерацияларын ортолоругар «Бастын салайааччы» анал ааттары ылбыта элбэҥи кэрэхтээх.

Николай Николаевичка инниэтин өссө үрдүк чыпчаллары, олимпийскай чөмпүйүөнү иитэр ыра санаа туоларыгар баҕарабыт.

Акулина КУЗЬМИНА,
Д.П. Коржин аатын сүгэр олимпийскай эрэллэри бэлэмниир өрөспүүбүлүккэтигэр ыспартыбынай интэрнээт-оскуоланын саха тылын уонна литэрэтиирэтин учуутала.

Сыһыарыыны бэлэмнээтилэр Мария АРТЕМЬЕВА, Елена МАКАРИНСКАЯ.

Успуорт

ТӨНӨ БЭЛЭМНЭЭХПИТИЙ?

Амма улууһугар ытыллыахтаах 7-с Саха сириг норуоттарын спартакиадада буолара орубуна биир ый хаалла. Чурапчы улуусун успуорка салалтатын начаалынньыга Иван Иванович

Оконешниковы көрсөн, бу оонньууларга бэлэмнэни туһунан абыайах болпуруоска эппиэттиригэр көрдөстүм.

Ыйыты: Бу оонньууларга хамаанда састаабын билигиннэр

тэриллэр дуо? Ыспартыбынай инвентарынан, форманан, аһынан-үөлүнэн хааччыы, кэли-бары, олорор усулуобуйаны тэрийи хайдабы?

Эппиэт: Бу болпуруоскага улуус дьаһалтатын кытары биһигэ үлэлэһэбит. Былаан быһытынан былырын сана дьыл иннинэ Амма улууһугар 10 киһилээх дэлгэсэсийэнэн баран кэпсэтин, дуогабардаһан кэлбиһит. Хамаанда 3 этээстээх сана „Сардаана“ уһууаанга түһүө. Айан, аһылык быһаарыллан турар. Ыспартыбынай форма Кытайтан кэллэ.

Ыйыты: Сана көрүн быһытынан кири-бит адаптивнай (доруобуйатынан хааччахтаах дьонно) успуорт көрүннэригэр бэлэммит хайдабы?

Эппиэт: Адаптивнай көрүннэргэ чөлчөк атлетикаба, олорон эрэ волейболга күрэхтэһиэхтэрэ. Билигин 40-ча ыспарсымыан сүүмэрдэнэн дьарыктана сылдьар.

Ыйыты: Биһиги күрэхтэһэр бөлөхтүгүр хайа улуус хамаандалара ордуу күүстээхтэр?

Эппиэт: Барыта 4 бөлөххө араарыллан, күрэхтэһии ытыллыа. Биһиги киин бөлөххө кириһэбит. Итиннэ 14 улуус хамаандата илин-кэлин түсүһүө. Сүүмэрдир күрэхтэһиһэр түмүктэринэн биһиги бөлөхтүгүр 4 улуус хамаандата инники иһэллэр—Чурапчы, Нам, Мэнэ Ханалас, Амма. Бары эгил-тэгиһэр.

Ыйыты: Эппиэттээх кэммит чугаһаан иһэр. Эн улуус успуордун салайааччыта буолан туран, аабааччыларга тугу этиэн этэй?

Эппиэт: Чурапчылар 2019 сылы Сомоболоһуу сылынан биллэрбиһит. Дьэ итини көрдөр, дакаастыыр, сомоболоһон кыайыыны ситиһэргэ өйбүтүн-санаабытын, дьулуурбутун уураар биир эппиэтинэстээх кэммит. Кытаатыабын. Кыайыыга дьулуһобун!

Түгүһүнэн туһунан, күүс-көмө буолбут, спартакиадага кытты луюндатыгар харчынан көмөлөспүт бары тэрилтэлэргэ, чааһынай урбаанньыттарга, биридиһэн дьонно салалтам аатыттан махталбытын биллэрэбит.

Аммада буолар спартакиадага хамаанда күүһэ-кыаба тийэринэн кыайыи иһин кыттыабы дьээн эрэннэрэбит.

Кэпсэттэ Герасим ПЛАТОНОВ.

Бу - интэриэһинэй

Мурал уруһуйу күүтэбит

Былырынныттан сабалаан улуустаабы архитектура салаатын кытары Чурапчы нэһилиэтин дьаһалтата сөбүлэни түһэрсэн, Чурапчы нэһилиэтин киинигэр, Октябрьскай уулусса 23 нүмэрдээх, 5 этээстээх дьээс собуруу өттүнээҥи аркинигэр мурал уруһуйу түһэригин туһунан суолталаах кэпсэти барбыта.

Ити бырайыак олоҕо кириэн, ыам ыйын 29 күнүттэн сарсыарда 10 чаастан сабалаан ыам ыйын 31 күнүгэр кизһэ 18 чааска диэри социальнай ситим нөнүө „Выбери свой мурал“ дьээн норуот куопастааһына ытыллына. Уруһуй эскизтэрин биһиги биир дойдулаахпыт, худуһунньук Кыыдаана Игнатьева онорон бэлэмнээтэ уонна бэйэтэ кэлэн уруһуйдуура күүтүллэр.

Уопсайа 4 уруһуй талыа турда: 1) „Куйуурдуйт уонна собо“ — бу хартыынада ийэ айылҕаны харыстааһын көстөр. Ону таһынан собо чурапчыларга сут-кураан, сэрри сылларыгар сүрүн өрүһүтэ буолууга көстөр. 2) „Саха кыһын уобараһа“ — хатын-чаран быһыгар саха кыһа сылгыны кытары турара ойууланар. 3) „Дмитрий Коркин мэтириэтэ“ — улуус устуоруйата, улуустан улахан дьон үнүүлэрэ, успуорт туюната буолуу, эт-хаан өтүнэн чэгиэн, күүстээх-уохтаах буолуу ойууланар. 4) „Чурапчы Боотура эрэпээх доһоро Дьөгөһөй оһотун кытары тураллара“ — норуодунай суруйааччы Василий Яковлев-Далан саха боотурун уобараһыгар көстөр.

Уопсай түмүк таһаарыһын салгы кэтээн көрүөхтүг.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

Тыа хаһаайыстыбата

АҤАБАС ПАРЛАМЕННА СЫРЫТТЫМ

Бэс ыйын 28 күнүгэр Бэчээт, дьэитин пресс-киинигэр Ил Түмэн тыа сириг сайдыытын сис кэммитин (салайааччы А. М. Находкин) көбүлээһининэн, СӨ тыа сириг сайдыытын сана бырагырааматын дьүүлээһингэ аҥабас парламент истиилэрэ буоллулар.

Истиилэргэ Ил Түмэнтэн 5 дьокутаат, ТХМсирэйминистирэ А. П. Атласов, киин солбуйааччылар Н. С. Афанасьев, В. В. Афанасьев, хас даҕаны департаменнар үлэһиттэрэ уонна араас эйгэттэн барыта 50-ча киһи кыттыыны ылла. Биһиги улууспуттан дьокутааттар Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ А. А. Захаров, ТХУ начаалынньыга А. П. Захарова сырыттылар. Онтон мин Ил Түмэнтэн быһа ынырыһын кытынным. Онуоха, арааһа, анаардас бу сылга кириэн баран, араас хаһааттарга, бассаабынан тыа хаһаайыстыбатын сайдыытын туһунан элбэх ыстатыйалары суруйбутум, этиилэри онорбутум олук буоллабы дии саныыбын.

Истиилэри А. М. Находкин асыйтын кэминтэн сүрүн иһитиннэриини Тыа хаһаайыстыбатын министри А. П. Атласов онордо. Ол эрэри, киһи үлүсүн ТХМ 2018 сыллаах үлэтин туһунан кэпсээн табыста. Онон сана бырагыраама туһунан дуоннаабыл эппэтэ. Бырагыраама барыла да онорулла илик эбит, онон санаабытын ыйытын, этиин дьээн курдук буолла.

Барыл суоҕар кыһаммакка ыйытааччы, санаатын этээчи элбэх буолла. Ону көрсүһүү 3 чаас курдук барбыта даҕаны туоһулуур. Ол ыйытылар, этиилэри барытын манны эрэдиэстиир кыаллыбат. Арай биһи сана кириинэн „Туймаада“ ФАПК онуугар „Туймаада-Агрохолдинг“ дьээн сана улахан тэрилтэ тэриллэбит. Ол тэрилтэ салайааччыта П. С. Ефремов хас да ыйытыларга эппиэттээтэ. Итиннэ сокуна дьээн киһилэр нөнүө „Туймаада-нефть“ тэрилтэттэн ылбыт көрүүчэтин сыанатын анаарын төлөөн баран, анаарын күүтүн төлүүөхкэ сөбүн туһунан эттэ. Этээччилэртэн үгүстэрэ бырагырааманы сир аайы кизэн дьүүлгэ таһаарыахха диэттилар. Олор истэригэр биһиги А. А. Захаровпыт бырайыагы улуустарынан дьүүлээһинэн хайаан

даҕаны ыйытаахха дьээн эмиз бигэрэттэ. Бэйэбэр кэллэхпинэ биһи бастакынан Тыа хаһаайыстыбатын министригэ: „2017 сылга өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн биһи ынахтан 2041 кг ыабылпыт, онтон былырын ынах уопсай ахсаана 7 тыһ. төбөһөн абыйаабытын, ынах төрөөһүнэ 78,6 бырыһаанга тийэ таннары түспүтүн үрдүнэн, былырын биһи ынахтан 2344 киһилэни ыан, иллэрээ сыллаабыр 303 киһилээн элбэх үгүтү хайдах ытыбыт, ол кээнэ былырын биһи ынахтан 1040 киһилэ эрэ үгүтү туттарбылпыт, ол аата кыһыт испитин аабыстаахха даҕаны, ынах ахсыттан биһиди туюнна үгүтү дьон бэйэлэрэ истилэр дуо?“ дьээн ыйыттым. Онуоха министир тэрээһиннээх хаһаайыстыбалар биһиди ынахтан 3-4 туюнна үгүтү ыыллар, ол суотугар эбилиһнэ дьээн курдук эппиэттээтэ.

Салгы: „Тыа хаһаайыстыбатын министригэ эппиэттэр салайыи систиэмэтигэр 2000 курдук салайааччы үлэһит дьээн аахпыт. Ол аайы хас 90 ынах сүөһү баһыгар үөһэттэн биһиди салайар киһи тиксэр, элбэх буолбатах дуо?“ — дьээн ыйыттылар киһи сиритириэтибэ 86 үлэһиттээхпит дьээнэн бүтүрдэ. Астымматым, „Сахалар“, улуустар тыа хаһаайыстыбатын салалтатыгар, бары нэһиликтэргэ 1-дии, 2-лии исписалиис

уо. д. а. кыра тэрилтэлэргэ, КП-лар салалталарын энин туһунан тугу да ахтыбата.

Үсүһүнэн, өрөспүүбүлүкэ ортотунан 1 киһилэ үгүт бэйэһэ турар сыаната (себестоимост) төһөнү дьээн ыйыттылар, оһон-манан эргитэн аҕалан 59 солк, 50 харчы дьээн эппиэттээтэ. Онтон тутар сыанабыт 45 солкуобайынан 4-с сылан турар. Тэһнээн көрүн.

Тылэтээчи элбэх буолла, микрофону былдьаһыи дьэбит курдук. Олорбулут 3 чааһыгар чугаһаата. Кыра анаарбыт тахсан бардылар. Ыйтааччы тыл этиитигэр 1-дии эрэ мүнүүтэ бэриллэр дьэтэ.

Мин илибин уунан өгөдөнүү сатаан баран, саамай бүтэһинэн кэриэтэ күүспүнэн микрофонна тийидим. Ыраахтан кэлбит оһонньору наһаа хаайыман дьээн бэрт ыксаһынан 3 суолу эгтим.

Бастакытынан, тыа хаһаайыстыбата сайдыытын, сүөһү иитиитин анаардас эти-үүтүлэбэтигэр курдук сыаналааһын. Бу сахалар омук быһыытынан тыыннаах хаалыыбыт төрүтэ. Сүөһү эһиннэбинэ, саха омук сыһыа тылын сүтэрэн, омук быһыытынан симэлийиһэ тийиэ. Иккиннэн, тыа хаһаайыстыбатыгар көрүлүбүт үлэ кэдьүүһэ суох тутуллар дьээн холбурдары аҕаллым. Үсүһүнэн,

ити киһилэ үгүт себестоимост 60 солк. дии туран, 45 солк. тутан хайдах да сайдыбаллыт. Ол кээнэ тыа хаһаайыстыбатын үбүлээһинэ үрдүү илигинэ туох да сокуону, хайдах да бырагырааманы ылынан сайдыахпыт суоҕа дьээн түмүктээтим. Онуоха саалаттан „тыа хаһаайыстыбатыгар элбэх үлэ көрүллэр“ дьээн сана (реплика) иһилиһтэ. Ити Ил Түмэн бүддьүөккэ кэммитин салайааччыта Ю. М. Николаев. Этэргэ дылы, Юрий Михайлович Ил Түмэнтэ 2-с дуу, 3-с дуу болдьоһор үлэһит, үбү үлэһитигэ сүрүн киһи. Мунньах устата мин киһи кэнигэр олорор буолан, тыа хаһаайыстыбатын үбүлээһин тоҕо кыраный дьээн 2-тэ хаста ыйыттым. Онуоха киһи ити элбэх үлэ, өссө эбизэххэ сөп этэ даҕаны, элбэхпит аайы тыа хаһаайыстыбатыгар таннары түһүү тохтообот, угуллар үлэ кэдьүүһэ (эффеҕэ) суох, очогулар тоҕо мээһэ үрдэтэ туруохпутуй дьээн курдук этэр. Ону мөккүһөн көрдүм даҕаны истиилэри биһи ыйтааччы А. Е. Артемьев, Иван Петрович, тохтоо эрэ, киһи этиитин иһит“ дьээн сэмэлээн тохтоотум.

Онуоха эһэн аттыбар олорбут 3 улуус Боһуоттаах олохтоһо, экэниэмикэ билимин хандыдаата, пенсионер В. С. Винокуров: „Ити эн чааһынайы өйүбүн дьээн сыһаа эттин. Буддьүөт кодексын сокуонун билбэт эбиккин. Чааһынай ыйыллартан үгүт тутуллуо суохтаах. Көрбөккүн дуо, собуруу бары улахан хаһаайыстыбаларынан олороллор“ дьээн „эбэн“ бизээн кыһытта.

Уопсайынан даҕаны, бу истиилэргэ үрдүкү салалтабыт уруукутун курдук кэтэх ыаллары табаары онорооччу курдук көрбөтө, сэмий саныллар, наар улахан эрэ хаһаайыстыбалары өйүүллэр өтө көстө сылдьар. Өссө кэтэх ыаллары төрүт да субсидия көрбөккө, ынах төбөтүгэр эрэ харчы көрүүөххэ дьээн санаа баар эбит.

Түмүктэр бу парламент истиилэрэ төһө даҕаны соһо бэлэмэ суох ытыллыбыттарын иһин салалта араас дьон санаатын истиитин сөптөөбүнэн аабабын. Ол кээнэ бу тыа сириг сайдыытыгар олус улахан суолталаах бырагыраама ытыллыытыгар нэһилиэһнэ бары араната көхтөөхтүк кытарыгар баарабын.

Уйбаан ПОНОМАРЕВ.

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

Чурапчы улууһун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

12+

2019 сыл
Тохсунньу
29 күнэ
оптуорунньук
№ 6
(11563)

Улууска — бу күнүргэ

бэрээдэги харыстайыһа, көрүүгэ-истиигэ участвовайдар оруолларын бэлэстээн туран, мизэстатигэр үлэстэрини тэрийэргэ, профилактикалыыр үлэни тэрийиэ, көнүллэрэ быһыллыбыт дьон болдьохторо туспан эргиллэн кэллэхтэринэ, үлэһэн хааччылыыга көмөлөһөргө, кичилэри контуруоллааһыны күүһүрдэргэ санааларын үлэһинилэр.

Иккиннэн, Аммаба аны сайын буолуохтаах 7-с ыспартыбынай оонньууларга бэлэмнэни туругун

түмсүүлээхтик үлэһиилэригэр, көмөлөһөллөрүгэр ыһырдар. Элбэх ыйыты кириэн эппиттэнэ. Тыл эппит дьон хамаанда кыайарын туһугар сомоболоһор, түмсүүлээхтик үлэһиригэ бэлэмнэрин бэлэстэтиллэр, чогуу үлэлэри уталыппакка сабалыырга этиллэр.

Учурунан, савасы халаан уугулар бэлэмнэни туһунан Чурапчытаагы мелиорация тэрилтэтин салайааччыта Николай Попов информациятын иһиттиллэр. Кини улуус территориятыгар баар быһыттар билигини туруктарын хас биридди нэһиликтэринэн сийилии билиһиннэрдэ. Учурга турбатах быһыттары докумуоннарга, көрүүгэ-харайыга эрдэттэн дьаһаллары ыларга эттэ. Сир оһоһуугу 2019 сыллаагы былааны кэпсэттэ. Тыл этиитигэр Таатта сүннүгэр сытар үөһэ быһыттары көрүүгэ-харайыга эрдэттэн улахан болсомто ууруллара наадатын, биир улахан быһыт алдынанна, алларга быһыттар тулуйбат туруктаахтарын бэлэстэтиллэр. Кэлинни кэмгэ уу-хаар дэлэйдитинэн, ууну мунньууу наадата суох буолбутун, ууну аһарар кыахтаах (уровневый) быһыттары туһуга үлэлэһэргэ этиллэр.

Төрдүс болгоруоһунан, Бэҕү харайы үлэлэрин (утилизация) туһунан "Хатан" ХЭТ салайааччыта Владимир Сивцев иһитиннэри оһордо. Бу хайысхага сокуонна өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн уларыты кирибитинэн, билигин бэх анал мизэстэ улууска бири сиргэ кииһэн түмүлүһэхтээх. Ити үлэни тэрийи хайдах барыахтаабын быһааран биридэ. Сана тэриллэр үлэ буолан, элбэх уустуктардаах. Оһон үлэ ыйыты кириэн эппиттэнэ, субэргэни бэрээдэгинэн этиллэр киридилэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

БЭЙЭНИ САЛАЙЫНЫЫ СУБЭТИН МУНЬАБАР

Тохсунньу 24 күнүгэр улуус дьаһалтатын муньах-тыыр саалатыгар улуус баһылыгы уонна олохтоох бэйэни салайыныы субэтирин холбоһуктаах муньахтара ыйытылына. Барыта 4 болгоруос көрүлүнэ.

Бастаһынан, 2018 сыла улууска бэрээдэги кэһини утары үлэ түмүктэрин туһунан Ис дьыала улуустаагы отделын начаалынныыга Иннокентий Свинобоев информациятын иһиттиллэр. Кини буруйу оһорууу анаалыстаан, биричинилэрин ыйан туран сийилии ырытта, инновацион хайдах үлэһиэхтэ сөбүн туһунан санааларын үлэһиннэ. Иһитиннэри түмүгүнэн ыйытыыга участвовайдар үлэлэрин, анал үөрэхтэ ыйыты ДНД тэрийи, оһуоһа оһолорун бэрээдэгэ, о.д.а. кириэн эппиттэннэлэр. Тыл эппит дьон нэһиликтэргэ

туһунан улуустаагы физическэй култура уонна успуорт управлениетын начаалынныыга Иван Охонешников иһитиннэри оһордо. Кини барыта 18 көрүггэ күрэхтэһи буоларын, оһон улуустар 13 көрүнүн талан ылан кыттаахтарын билиһиннэрдэ. Билигиниэ Нам, Чурапчы, Амма улуустара элбэх путевканы ылан иһэллэрин, сорох көрүнүгэ сүүмэрдир (путевка ылар) күрэхтэр буола иликтэрин эттэ. Хас биридди көрүнүгүнэн билигин балаһыаньаны ырытта, федерациялар салайааччыларын сана састаабын билиһиннэрдэ. Форма сакаастааһыныгар, битэһининэн хааччылыыга, дьарыктанар түмсүүлэри (сбордары) ыйытыга, о.д.а. улуус, нэһиликтэр сапаталара бири

Одьулуунна — устудьуон күнэ

Тохсунньу 25 күнүгэр Татыйаана күнүн чэрчитинэн, Дьокуускайдаагы судаарыстыбаннай тыйа хаһаайыстыбатын академиятын дэлгээссийэтэ Одьулуун нэһиликтэргэ тиийэн араас дьаһаллары ыйытта.

Мустубут дьон Одьулуун орто оһуопата уонна аграрнай техникум туруорбут кэрэхсэбиллээх быыстакатын көрөн астынылар. Манна схапинэн, кылынан араас оһоһуоттар, оһолор дьаһалттарын истиэндэлэрэ, бырайыактарын макеттара, чинчийбит матырыйааллара көрдөрүүгэ турбуттар.

Оһолорго уонна устудьуоннарга анаан идэҕэ туһайыы лиэксийэлэрэ буоллулар, ыстаансыаларынан оонньуулар тэрилиннэлэр. Маны таһынан 11 кылаастарга БКЗ предметтэригэр — математикаҕа, физикаҕа уонна биологияҕа консультация ыйытылына. Оһон ДьСТХА, Одьулууннаагы аграрнай техникум уонна оһуопата үлэһиттэригэр «Проблемы и перспективы непрерывного аграрного образования» диэн тизмэҕэ төгүрүк оһуоп ыйытылына.

Виолетта Аргунова,

Одьулууннаагы

аграрнай техникум 3

кууруһун устудьуона:

Уус Алдан улууһун

Тийт Арыы нэһиликтиттэн

сылдыбын Тыхаатарыы,

механизатор идэтигэр

үөрэнэбин. Бөлөхтүгүгэр

кыргыттар иккиэбит. Мин

бу идэни интэриһиргээн

талбытым. Адам, аһам

тыраахтарыстар. Убайым

эмиз тыраахтарга, массыынаҕа

сыстаһас. Манна кэлэрбэр

дьонум соһуйбуттара.

Бу үөрэх кыыс оһоһо

ыарахан бөҕө буоллаҕа. Ол эрэри,

үчүгэйдик үөрэтэр,

сэргиир уонна идэбинэн

үлэһиэм. Дьон бэйэбэр

эрэллээх буоллахына

үөрэнээххэ сөп. Туйгунук

үөрэнэбин. Техникуму

бүтэрдэхпинэ, булдырарга,

тыраахтарга, ханнык

баҕарар улахан массыыналарга

үлэһиэр кыахтанарбын.

Лидия Саввина,
Одьулууннаагы
аграрнай техникум
методиһа:

Төгүрүк

оһуопта ДьСТХА

бэрээстэбиитэллэрэ,

агрооһуопта, техникум

үлэһиттэргэ кыттыыны

ыллылар. Бу дьаһалга

сүрүннээн аграрнай идэ

статунун таһаарыы болгоруоһа

турда. Билигин техникумму

туһугар үөрэтэр отделениелэр

ДьСТХА эмиз бааллар. Ону тоһо билиги выпускниктарбыт оһуоптаны бүтэрибит оһолору кытары тэнгэ туттарсан, санаттан үөрэнэллэрин ыйытыбыт. Манньык түгүннэ туох көрүлүгүн туһунан болгоруостарбытын биэрбиттэ. Син бири абитуриент курдук кириэллэр. Ол тынан бараң сайабыланынаны суруйаннар, перееаттэстэтиини туттардахтарына, иһоһс куурустан кириэхтэрин сөп эбит. Техникумтан Анна Николаевна Дьяковская тустаах болгоруостарын ыйыттыта, оһон мин иһи экспериментальнай бырайыагы билиһиннэрибитим.

Билигин ситимнээх үөрэхтэһин диэнгэ кириэ сатыыбыт. Ол курдук, бастагы бырайыактыгыгар оһону алтыс кылаастан профильнай оһуоптаҕа үөрэтэллэр. Оһон 9 кылаастан профильнай идэҕэ үөрэтэргэ ыларлар. Оһоһо 11 кылааска аттестатын таһынан анал орто үөрэх дипломун ылан тахсыахтаах.

Ил Дархан Айсен Николаев ИТ-технология уурааҕар олобуран, «Аграрнай ИТ-Тютерской киин» диэн иһоһс бырайыактытын оһорбуппун. Аграрнай оһуопталаар 9,10,11 кылаас үөрэнээччилэрин интэриниэт нөһүө преподавателлэригэр аграрнай идэлэргэ үөрэттиэхтээхтэр. Ыйга биридэ оһолору аһалан, мастароһайытын, лабораториялар, ыйытын көрдөрүөхтээхтэ. Оһоһо үөрэнээччилэр интэриниэт нөһүө ылбыт билимларын илэ көрөн, тутан-хабан, оһолорон интэриниэхтээхтэр. ДьСТХА научнай-чинчийэр мизинэрин бэрээстэбиитэллэрэ сэгээрбиттэрин, оһоһу кытары тэнгэ хардылыыр табыгастаабын бэлэстэбииттэрэ.

Арктикатаагы култура институтун профессора, учуонай Ульяна Алексеевна Винокурова үөрэҕи културуаны кытары сибээстийэр туһунан тыл эппитэ уонна үгүс идэһиһээхтэтин, үчүгэйдик дьаһанан үлэһи-хамсыы оһолорбутун бэлэстэбиитэ. Кини түмүгэр «Чурапчы — оһуок кэриэтин сүрүннүүр улуус» диэн этиитэ үлэҕэ, үөрэххэ кынаттыыр. Ити курдук, Устудьуон күнүгэр ананмыт тэрээһиннэр үрдүк таһымнаахтык ыйытылынылар. Одьулууннаагы аграрнай техникуму Саха сиригэр, чуолаан улуустарга оһуос наадалаах идэлэргэ үөрэтэр. Техникуму бүтэрибит оһолор сөптөөх билигин ыларлар, үчүгэй хамнастаах үлэлэргэ кириэллэр, үкүлэрэ уурбаанньыт буолаллар эбит.

Марфа ПЕТРОВА.

Бырайыак тула кэпсэттиллэр

Чурапчы улууһугар Арасыйыа устудьуоннарын күнүгэр сөп түбэһиннэрен, «Үөрэх-култура» социальнай үөрэхтэһин бырайыак тула кэпсэтии ыйытылына. «Айылгы» култура киинигэр сааланы толору устудьуон дьон муһунна.

Пленарнай чаас модераторунан улуус социальнай отделын салаатын начаалынныыга Мария Заболоцкая үлэһэтэ. Пленарнай муньах сүрүн чааһыгар СӨ үөрэххэ уонна наукаҕа министриин солбуйааччы

Михаил Присяжний, СӨ Ил Түмэн дьокутаата Михаил Гуляев, Чурапчы улууһун баһылыга Андрей Ноговицын, Дьокуускайдаагы судаарыстыбаннай тыйа хаһаайыстыбатын академиятын проректора Анна Черкашина, Чурапчытаагы судаарыстыбаннай физкультура уонна успуорт институтун ректора Иннокентий Готовцев, Арктикатаагы судаарыстыбаннай култура уонна искусство институтун бастагы проректора Станислав Иванов,

ХИФУ профессора Ульяна Винокурова, Дмитрий Сивцев-Суорун Оһоллоон аатынан опера уонна балет судаарыстыбаннай тыйаатырын дирижтэргэ Сергей Сюльскай кыттыыны ыллылар.

Муньах сүрүн чааһыгар улуус дьаһалтата үрдүкү үөрэх кыһаларын уонна институт бэйэтин өтүтүтэн опера уонна балет судаарыстыбаннай тыйаатырын кытары хардарыта үлэлэһэр сөбүлэһиннэрин түһэристилэр.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

ИНСТИТУККА МААСТАР-КЫЛААСТАР, ЛИЭКСИЙЭЛЭР

Чурапчытаагы физкультура уонна успуорт институтугар Устудьуон күнүн иһтинэн сонун маастар-кылаастар, лиэксийэлэр ыйытылынылар. Улуус оһуопталаарыттан үөрэнээччилэр, физкультура учууталлара уонна тириэһэрдэр сылдьан, бэйэлэригэр уопуту ыллылар.

Ол курдук, бастаан мас тардыһыытыгар кроссфит көрүгүн туһаналларын билиһиннэридилэр, ыспарсымьаннар араас дьарыктары оһолорон көрдөрдүлэр. Салгыы туризмна канатынан ууну туоруур холобурун көрдөрдүлэр, эппировкаларын, карабин көрүннэрин, хайдах туһаналларын быһаардылар. Национальнай көрүнүгэ эһи-хааны уһууһуннар хамсаныылары 15 мүнүүтэ устата байаан доһуоһуоллаах оһолордулар. Манньык тэтимнээх муусука дьарык көдүүстээх буоларыгар улахан суолталаабын тириэһэр бэлэстээтэ. Баскетболга араас албастары хайдах туһанарга үөрэттиллэр. Маны таһынан волейболга, тизнискэ, көнүл туһуга маастар-кылаастары көрдөрдүлэр.

Салгыы институт үөрэтэр хайысхаларынан билиһиннэрдэр соруктаах лиэксийэлэр ыйытылынылар.

Елена МАКАРИНСКАЯ.